

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA O'QITUVCHILARNING TASHKILOTCHILIK VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

M.A.Xasanova¹

1. Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika - psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musika ta'limi va san'at yo'nalishi I - kurs magistri

Mas'ul muallif: Xasanova Ma'mura Axmatjon qizi, Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika - psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musika ta'limi va san'at yo'nalishi I - kurs magistri.

Received: 01 Oktabr 2026
Accepted: 06 Oktabr 2026
Published: 11 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Xasanova, M. A. MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA O'QITUVCHILARNING TASHKILOTCHILIK VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH / M. A. Xasanova // Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 27–29.

Annotatsiya. Ushbu maqolada musiqa madaniyati darslarida o'qituvchilarning tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik, psixologik va metodik asoslari tahlil qilinadi. O'qituvchining ta'lim jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etish, o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ijodiy ta'lim muhitini yaratish hamda jamoaviy faoliyatni boshqarish qobiliyati musiqa ta'limi samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida qaraladi. Maqolada, shuningdek, interfaol metodlar, jamoaviy ijodiy faoliyat, savol-javob usullari, munozaralar, amaliy mashg'ulotlar va raqamli ta'lim vositalari orqali o'qituvchilarning tashkilotchilik hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. O'quvchilarda estetik idrokni, ijodiy faollikni va ijtimoiy o'zaro munosabatlarni shakllantirishda pedagogik muloqotning o'rniga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: musiqa madaniyati, o'qituvchi, tashkilotchilik kompetensiyasi, kommunikativ kompetensiya, pedagogik muloqot, kasbiy kompetensiya, estetik tarbiya, ijodiy faoliyat, interfaol metodlar, musiqa ta'limi.

РАЗВИТИЕ ОРГАНИЗАТОРСКИХ И КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические, психологические и методические основы развития организационных и коммуникативных компетенций учителя на уроках музыкальной культуры. Особое внимание уделяется способности учителя эффективно организовывать учебный процесс, устанавливать педагогическое взаимодействие с учащимися, создавать творческую образовательную среду и управлять коллективной деятельностью. Раскрываются возможности применения интерактивных методов, групповой творческой работы, дискуссий, практических заданий и цифровых образовательных средств для совершенствования профессиональных компетенций учителя музыки. Обосновано, что развитые организационные и коммуникативные качества педагога способствуют формированию эстетического восприятия, творческого мышления и культуры общения учащихся.

Ключевые слова: музыкальная культура, учитель, организационная компетентность, коммуникативная компетентность, педагогическое общение, профессиональная компетентность, эстетическое воспитание, творческая деятельность, интерактивные методы, музыкальное образование.

DEVELOPMENT OF TEACHERS' ORGANIZATIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCIES IN MUSIC CULTURE LESSONS

Abstract. This article analyzes the pedagogical, psychological and methodological foundations of developing teachers' organizational and communicative competencies in music culture lessons. The teacher's ability to organize the educational process purposefully, establish effective communication with students, create a creative learning environment and manage collective activities is considered an important factor in improving the effectiveness of music education. The article also examines opportunities for developing teachers' organizational and communicative competencies through interactive methods, collective creative activities, question-and-answer techniques, discussions, practical exercises and digital educational tools. Particular attention is paid to the role of pedagogical communication in developing students' aesthetic perception, creative activity and social interaction.

Keywords: music culture, teacher, organizational competence, communicative competence, pedagogical communication, professional competence, aesthetic education, creative activity, interactive methods, music education.

Kirish. O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogning kasbiy mahorati, bilim va ko'nikmalarini muntazam rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2024-yil 30-sentabr kuni

pedagoglar bilan muloqotida ta'lim sifatini oshirishda o'qituvchilarning bilim, fikrlash, tarbiya berish va kasbiy tayyorgarligi muhim ekanini ta'kidlagan. Shuningdek, pedagoglarning malakasini uzluksiz oshirish tizimini rivojlantirish zarurligi qayd etilgan.

Mazkur yondashuv musiqa madaniyati fanini o'qitishda ham muhim metodologik ahamiyatga ega. Chunki musiqa darsi faqat nazariy bilimlarni berish bilan cheklanmaydi. Unda o'quvchilarning tinglash, kuylash, ritmik harakat, musiqiy idrok, ijodiy fikrlash, jamoada ishlash va estetik baholash ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli musiqa madaniyati o'qituvchisidan nafaqat fan bo'yicha chuqur bilim, balki yuqori darajadagi tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiya ham talab etiladi.

2024-yil 7-noyabrda Prezident tomonidan maktablarda musiqa ta'limi sifatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rib chiqilgani ham mazkur yo'nalishning dolzarbligini ko'rsatadi. Unda musiqa fanini o'qitish sifatini oshirish, o'qituvchilarning amaliy malakasini rivojlantirish va ta'lim jarayonini takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratilgan.

Asosiy qism. O'qituvchining tashkilotchilik kompetensiyasining mazmuni

Tashkilotchilik kompetensiyasi - pedagogning ta'lim jarayonini maqsadli rejalashtirish, o'quvchilarning faoliyatini muvofiqlashtirish, vaqt va ta'lim resurslaridan samarali foydalanish, jamoaviy faoliyatni boshqarish hamda dars yakunida natijalarni tahlil qilish qobiliyatidir.

Musiqa madaniyati darslarida ushbu kompetensiya o'ziga xos mazmun kasb etadi. Chunki dars jarayonida bir vaqtning o'zida tinglash, kuylash, musiqiy-nazariy bilimlarni o'zlashtirish, ritmik mashqlar, ijodiy topshiriqlar va jamoaviy faoliyat amalga oshirilishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, musiqa o'qituvchisining tashkilotchilik kompetensiyasini quyidagi tarkibiy qismlar asosida ko'rish mumkin:

Maqsadni belgilash - darsning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarini aniq belgilash. Rejalashtirish - dars bosqichlari, metodlari va topshiriqlarini oldindan belgilash. Faoliyatni boshqarish - o'quvchilarning individual va guruhli faoliyatini muvofiqlashtirish. Vaqtdan samarali foydalanish - darsning har bir bosqichini belgilangan vaqt doirasida tashkil etish. Ijodiy muhit yaratish - o'quvchilarning erkin fikrlashi va ijodiy tashabbusini qo'llab-quvvatlash.

Natijani tahlil qilish - dars samaradorligini baholash va keyingi pedagogik faoliyatni takomillashtirish. Demak, tashkilotchilik kompetensiyasi o'qituvchining boshqaruvchanlik qobiliyati bilan bir qatorda uning pedagogik vaziyatni tez anglash, mos metodni tanlash va o'quvchilar faolligini rag'batlantirish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi.

Kommunikativ kompetensiyaning musiqa ta'limidagi o'rni.

Kommunikativ kompetensiya o'qituvchining o'quvchilar, hamkasblar va ota-onalar bilan samarali muloqot qila olishi, pedagogik vaziyatga mos nutqiy va nonverbal vositalardan foydalanishi, o'quvchini tinglashi va uning fikrini hurmat qilishi bilan belgilanadi.

Musiqa madaniyati darslarida kommunikativ kompetensiyaning ahamiyati ayniqsa yuqori. Chunki musiqa o'quvchining hissiy dunyosi bilan bevosita bog'liq. O'quvchi tinglagan musiqa asari haqida o'z fikrini bildirish, uning kayfiyati, mazmuni va badiiy xususiyatlarini ifodalash imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Bunday sharoitda o'qituvchi:

- o'quvchini diqqat bilan tinglashi;
- uning fikrini to'g'ri yo'naltirishi;
- xatolarni kamsitmasdan tushuntirishi;
- savollar orqali mustaqil fikrlashga undashi;
- o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi;
- ijobiy psixologik muhit yaratishi lozim.

Kommunikativ kompetensiya rivojlangan o'qituvchi darsda monologik emas, balki dialogik pedagogik muhitni shakllantiradi. Bunda o'quvchi faqat tinglovchi emas, balki ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon bo'ladi.

Tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarning o'zaro bog'liqligi.

Tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarning bir-biridan ajratib qarash maqsadga muvofiq emas. Chunki darsni samarali tashkil etish uchun o'qituvchi o'quvchilar bilan to'g'ri muloqot qilishi kerak. O'z navbatida, samarali muloqot o'qituvchiga o'quvchilarning qiziqishi, ehtiyoji va imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi.

Masalan, jamoaviy qo'shiq kuylash jarayonida o'qituvchi guruhni to'g'ri tashkil qilishi, vazifalarni taqsimlashi, o'quvchilarning faoliyatini nazorat qilishi va shu bilan birga ularni ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlashi kerak. Demak, tashkilotchilik va kommunikativ qobiliyatlar bir pedagogik jarayonning o'zaro bog'liq ikki muhim jihati.

Musiqa madaniyati darslarida kompetensiyalarni rivojlantirish metodlari.

O'qituvchining tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda interaktiv metodlardan foydalanish samarali pedagogik vositalardan biridir.

Birinchidan, “Aqliy hujum” metodi. Musiqa asari tinglangandan so'ng o'qituvchi o'quvchilarga “Ushbu asar sizda qanday estetik taassurot qoldirdi?”, “Asarning kayfiyatini qanday ifodalash mumkin?” kabi savollar beradi. Bu usul o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va o'qituvchining kommunikativ boshqaruv qobiliyatini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, guruhli ishlash. O'quvchilar kichik guruhlar ajratilib, musiqiy asarning mazmuni, janri, xarakteri yoki badiiy-estetik xususiyatlarini tahlil qiladilar. O'qituvchi esa guruhlar faoliyatini tashkil etadi va ularning o'zaro muloqotini boshqaradi.

Uchinchidan, “Musiqiy munozara” metodi. O'quvchilar ma'lum bir musiqa asari yuzasidan o'z fikrlarini asoslaydilar. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarning fikrini tinglash, savol berish va munozarani madaniyatli boshqarish

kompetensiyasini namoyon qiladi.

To'rtinchidan, ijodiy topshiriqlar. Musika mazmuniga mos hikoya, obraz, ritmik harakat yoki kichik ijodiy kompozitsiya yaratish o'quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi. Bunday topshiriqlarni samarali tashkil qilish esa o'qituvchining tashkilotchilik mahoratini talab etadi.

Beshinchidan, raqamli texnologiyalardan foydalanish. Audio va video materiallar, interaktiv taqdimotlar, raqamli musiqiy resurslar va elektron topshiriqlardan foydalanish darsning kommunikativ va ijodiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

O'qituvchining kommunikativ madaniyati va o'quvchi shaxsiga ta'siri

Pedagogik muloqot faqat axborot almashinuvi emas, balki o'quvchining shaxsiy va estetik rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi jarayondir. Musika madaniyati darsida o'qituvchining nutqi, ovoz ohangi, tinglash madaniyati, yuz ifodasi va munosabat bildirish uslubi o'quvchining darsga bo'lgan munosabatiga ta'sir qilishi mumkin.

O'qituvchining samimiy va hurmatga asoslangan muloqoti o'quvchida o'z fikrini erkin ifodalash imkoniyatini kuchaytiradi. Natijada o'quvchining musiqiy-estetik idroki, didi va ijodiy faolligi rivojlanadi.

Prezidentning 2025-yil 15-maydagi maktab ta'limi islohotlariga bag'ishlangan yig'ilishidagi fikrlarida ham ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil izlanishi, fikrlashi, bilimni amaliyotda qo'llashi va natijalarni baholashi uchun sharoit yaratish zarurligi ta'kidlangan. Bu yondashuv musika ta'limi uchun ham muhim bo'lib, o'quvchini passiv tinglovchidan faol ijodiy subyektgacha aylantirishni nazarda tutadi.

Muhokama. Musika madaniyati darslarida o'qituvchining tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish kompleks pedagogik jarayon sifatida qaralishi lozim. Bunda o'qituvchining fan bo'yicha bilimlari bilan bir qatorda uning pedagogik texnikasi, psixologik tayyorgarligi, muloqot madaniyati, ijodiy yondashuvi va darsni boshqarish mahorati ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, musika ta'limining o'ziga xosligi sababli o'qituvchi darsni faqat nazariy bilimlarni yetkazish shaklida emas, balki tinglash - anglash - his qilish - ifodalash - baholash kabi izchil jarayon asosida tashkil qilishi maqsadga muvofiq.

Bunday yondashuv o'quvchilarda estetik idrok, musiqiy did, ijodiy tafakkur va muloqot madaniyatining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa. Musika madaniyati darslarida o'qituvchining tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy musika ta'limining muhim shartlaridan biridir. Tashkilotchilik kompetensiyasi dars jarayonini maqsadli rejalashtirish, o'quvchilar faoliyatini boshqarish va ta'lim resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash, kommunikativ kompetensiya pedagogik muloqotning mazmuni va sifatini belgilaydi. Demak, musika madaniyati o'qituvchisining kasbiy faoliyatida tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalar o'zaro uzviy bog'liq;

interaktiv metodlar o'qituvchining pedagogik muloqot va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi;

guruhli va jamoaviy ijodiy faoliyat o'qituvchidan yuqori darajadagi tashkilotchilik mahoratini talab qiladi;

pedagogik muloqotning demokratik va hamkorlikka asoslangan shakllari o'quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi;

raqamli ta'lim vositalaridan oqilona foydalanish musika darslarining kommunikativ va interaktiv imkoniyatlarini kengaytiradi;

o'qituvchining tashkilotchilik va kommunikativ kompetensiyalarini muntazam rivojlantirish musika ta'limining sifatini oshirish bilan birga o'quvchilarning estetik madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Shunday qilib, musika madaniyati o'qituvchisining zamonaviy kasbiy qiyofasi bilimdon pedagog, mohir tashkilotchi, samarali kommunikator va o'quvchining ijodiy imkoniyatlarini ochib beruvchi mentor sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. - Тошкент: Ўзбекистон, 2021.
- [2] Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. - Тошкент, 2020.
- [3] Ўзбекистон Республикаси Президенти. 2022–2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida. 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmon.
- [4] Ўзбекистон Республикаси Президенти. Maktab ta'limi sifatini oshirish va pedagoglarni tayyorlash tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar. 2025-yil 21-aprel.
- [5] Ўзбекистон Республикаси Президенти. Maktab ta'limidagi islohotlarning yangi bosqichi. 2025-yil 15-may.
- [6] Ўзбекистон Республикаси Президенти. Musika, jismoniy tarbiya va harbiy-vatanparvarlik ta'limini takomillashtirish masalalari. 2024-yil 7-noyabr.
- [7] Ўзбекистон Республикаси Президенти. President holds a meeting with the teachers. 2024-yil 30-sentabr.
- [8] Шер А. Эстетика (Нафосат фалсафаси): дарслик. - Тошкент: Ўзбекистон, 2015.
- [9] Выготский Л.С. Психология искусства. - Москва: Педагогика, 1987.
- [10] Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - Москва: Политиздат, 1975.
- [11] Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. - Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.
- [12] Хуторской А.В. Современная дидактика. - Санкт-Петербург: Питер, 2001.